

Naturklagenævnets afgørelse
af 31. juli 2009
om fredning af Saruppladsen
(sag nr. NKN-111-00032)).

Fredningsnævnet for Fyns Amt har den 29. december 2006 truffet afgørelse om fredning af Saruppladsen, Hårby Kommune – nu Assens Kommune – og samtidig truffet afgørelse om erstatning i anledning af fredningen.

Fredningssagen er rejst den 25. februar 2004 af Danmarks Naturfredningsforening og omfatter et areal på 38,47 ha med 11 lodsejere, heraf en kommunal lodsejer. Fredningen har til formål at bevare nationale og internationale arkæologiske værdier ved at sikre områdets fundlag fra yngre stenalder mod nedbrydning samt sikre adgang til naturpleje og formidling af områdets natur- og kulturhistorie til offentligheden.

Fredningsnævnets afgørelse er forelagt Naturklagenævnet til efterprøvelse i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42. Afgørelsen er tillige påklaget til Naturklagenævnet af 4 lodsejere (lodsejer 1, 2, 4 og 11).

Fredningsarealet i det oprindelige fredningsforslag udgjorde 50,57 ha. Efter et offentligt møde og de herefter indkomne høringssvar fra Fyns Amt, Fyns Statsskovdistrikt og lodsejerne har sagsrejseren ved det senere modtagne fredningsforslag af 24. juli 2006 ændret fredningsforslaget og udtaget et område sydøst for Hårby Å, hvorved forslaget er reduceret med 12 ha til 38,47 ha.

Beskrivelse af fredningsområdet

Fredningsområdet ligger på Sarupnæsset på Sydvestfyn ud til Helnæs Bugt - et sandet næs med træbevoksede skrænter ned til Haarby Å. Saruppladsen er kendt for sine 2 befæstede anlæg fra Bonde-

stenalderen henholdsvis fra 3400 og 3200 f. Kr. Fundene viser, at der på pladserne er foretaget handlinger af rituel/ceremoniel karakter og begravelsesmæssig betydning for en større gruppe mennesker, der boede på en række mindre bopladser i Sarupområdet.

Sporene fra de 2 pladser er oftest i meget dårlig stand, fordi området har været dyrket intensivt, men fundmaterialet er af meget stor værdi. Saruppladsen er den bedst undersøgte kultplads fra Yngre Stenalder i Danmark. Igennem mere end 30 år er pladsen og dens nærområde blevet undersøgt af arkæologer. Saruppladsen er derfor blevet internationalt berømt og har givet navn til lignende anlæg i hele Mellemeuropa. Saruppladsen er af Kulturarvsstyrelsen udpeget som kulturarvsareal af national betydning.

Fra 1971 til 1984 foretog Moesgaard Museum i samarbejde med Fyns Stiftsmuseum afdækning af et ca. 6 ha stort areal på det ca. 10 ha store næs. Det resterende område har det ikke været muligt at undersøge på grund af veje, bygninger, haveanlæg og lignende. Det var opgaven at afdække så store arealer som muligt, men ikke at udgrave samtlige fund. Det meget omfattende fundmateriale, i alt 237.000 fund registreret under ca. 40.000 oldsagsnumre, har givet grundlag for en typologisk kortlægning af fundene og udskillelse af et tilhørende kronologisystem til datering af pladsens fundenheder. Fundene dokumenterer, at der i Bondestenalderen blev opbygget et befæstningssystem med palisadehegn og indhegninger m.v. På den afdækkede plads ligger der stadig oldtidsfund, som det vil tage mange år at udgrave, og det vil koste store millionbeløb – ca. 70 - 80 mio. – at finansiere disse undersøgelser. Det omgivende agerland er undersøgt for oldtidsspor, og her er fundet 57 bopladser, hvoraf 31 er samtidige med Saruppladsen.

Forholdet til anden planlægning

Fredningsområdet ligger i landzone og er omfattet af planlovens landzonebestemmelser. Ifølge Fyns Amts regionplan 2005 har området (overvejende zone 2) status som Natura 2000-område og kulturhistorisk beskyttelsesområde. Endvidere er området delvist omfattet af naturbeskyttelseslovens § 16, åbeskyttelseslinje, og naturbeskyttelseslovens § 3, som sø, vandløb, eng, mose og overdrev, jf. amtets vejledende registrering.

Fredningsnævnets afgørelse af 29. december 2006

Fredningen har til formål at bevare nationale og internationale arkæologiske værdier ved at sikre områdets fundlag fra yngre stenalder mod nedbrydning samt sikre adgang til naturpleje og formidling af områdets natur- og kulturhistorie til offentligheden.

Fredningsområdet er opdelt i 3 zoner, således at beskyttelsen kan gradueres efter behov:

Zone 1 omfatter kerneområdet, hvor resterne af anlæggenes palisade- og gravsystemer er beliggende. Arealet ønskes drevet ved kreaturgræsning eller høslet, med det formål at bevare arealet som et åbent, vedvarende græsareal. Her pålægges de mest gennemgribende restriktioner.

Zone 2 omfatter det omgivende areal, hvor fundhyppigheden er meget stor. Her kan jordbearbejdning i videre omfang finde sted.

Zone 3 omfatter arealerne omkring den eksisterende bebyggelse, d.v.s. have, gårdsplads og udenomsarealer.

Klagerne

Fredningsafgørelsen og erstatningsafgørelsen er påklaget af 4 lodsejere.

Lodsejer 1. Grethe og Jens Bisgaard, Kirkemarken 30, 5683 Haarby; matr.nr.27e, Haarby By, og 2f, Sarup By, (zone 1 og 3).

Lodsejerne er positive overfor en fredning, men klager over, at fredningen er værdiforringende for ejendommen.

Lodsejer 2, Søren Friis Christiansen, Kirkemarken 23, 6583 Haarby matr.nr. 13f, og 27ø, Haarby By, Haarby, og 1g, Højsgård, Haarby.(zone 1 og zone 2).

Denne lodsejer klager dels over fredningens indhold dels over erstatningsfastsættelsen. Lodsejeren finder det uholdbart, at fredningen afskærer ham fra at udvide sine driftsbygninger på den mest hensigtsmæssige måde i forbindelse med det eksisterende produktionsanlæg og at dyrke flerårige afgrøder som f.eks. jordbær, frøgræs, m.v., som ikke vil være til skade for fredningen.

Denne lodsejer anmoder endvidere om, at formuleringen i fredningsbestemmelsens § 6, 1. pkt. (om Naturpleje og naturgenopretning) "... samt arealer med flerårige landbrugsafgrøder..." slettes.

Lodsejer 4, Ole Mellberg, Kirkemarken 3, 6583 Haarby, matr.nr. 27o, Haarby By, Haarby. (zone 1 og zone 3).

Der klages dels over fredningens indhold dels over den tilkendte erstatning.

For så vidt angår selve fredningen er det af væsentlig betydning for driften af ejendommen med avl og opdræt af heste, at der er mulighed for gødskning, sprøjtning og omlægning, bestående i nødvendig jordoverfladebehandling og såning af nyt græs på et areal, hvorpå hestene kan græsse. I den forbindelse henvises til, at såvel daværende Skov- og Naturstyrelse som Fyns Amt overfor fredningsnævnet har anført, at fredningen ikke burde være til hinder herfor.

Endvidere er det af hensyn til driften nødvendigt med en udvidelse af den 28 x 42 m store ridehal, som er opført med landzonetilladelse fra Fyns Amt, der blev stadfæstet af Naturklagenævnet 21. januar 1997. Udvidelsen omfatter 3 eller 4 felter svarende til henholdsvis 130 m² og 200 m², som skal placeres for enden af den eksisterende ridehal, hvor der i dag ligger en træbygning, ligesom det er nødvendigt med en dressurbane på ca. 15 x 42 m placeret syd for hallen. Denne dressurbane vil kunne anlægges uden udgravning eller dræning. Endelig vil det være nødvendigt at etablere en skridtmaskine/rotunde bestående i et betonfundament på max. 1 x 1 m og ca. 0,90 m dyb. Offentlig adgang vil være højst uheldigt på grund af risiko for at dyrene kommer ud af indhegningen.

Lodsejer 11, Annemette Filstrup og Henrik Rømer, Kirkemarken 39, 5683 Haarby, matr.nr. 2m, Sarup By, Haarby, og 2a, Sarup By, Haarby. (zone 1 og zone 2).

Lodsejerne klager over erstatningsfastsættelsen.

Udtalelser

Kulturarvsstyrelsen bemærker, at udskiftning af stolper i fårehytten på matr.nr. 2 f, tilhørende lodsejer 1 kan foretages uden arkæologisk undersøgelse, hvis de eksisterende huller benyttes.

By- og Landskabsstyrelsen har til klagen fra lodsejer 2 bemærket, at der er mulighed for, at denne lodsejer kan udvide med nye landbrugsbygninger mod øst uden for det fredede område, og at fredningen ikke ses at være til hinder for, at der i zone 2 kan dyrkes flerårige afgrøder som jordbær, frøgræs, o.l.

Kulturarvsstyrelsen her til klagen fra lodsejer 2 bemærket, at udgifter til eventuelt arkæologisk arbejde i forbindelse med udvidelse med nye landbrugsbygninger skal afholdes af bygherren, jf. museumsloven kapitel 8. Der er sandsynlighed for, at disse udgifter til arkæologisk undersøgelse vil være større inden for det fredede område end udenfor. Dette forhold kan medføre, at det ved anlæggelsen vil være en økonomisk fordel, at en udvidelse foretages uden for det fredede område. Med

hensyn til flerårige afgrøder som jordbær, frøgræs, o. lign., i zone 2 er der ikke i fredningen hindringer herfor, så længe jordbearbejdning ikke sker dybere end de nuværende muldlag.

Kulturarvsstyrelsen har til klagen fra lodsejer 4 bemærket, at usikkerheden af effekten af nutidig gødskning på fundmaterialet i jorden bør komme den fremtidige forskning til gode. De væsentligste resultater indenfor den arkæologiske forskning fremkommer i højere og højere grad i samarbejde med de naturvidenskabelige discipliner, hvorfor materialet til brug herfor bør holdes så upåvirket som muligt.

By- og Landskabsstyrelsen bemærker, at fredningsbestemmelserne er uklare med hensyn til tilplantning med skov, juletræer og pyntegrønt eller lignende. Fredningens § 4 (om arealernes øvrige drift) forhindrer alene dette i zone 1, mens § 6 om naturpleje og naturgenopretning forhindrer udvidelse af sådanne arealer i både zone 1 og zone 2. Hvis det er hensigten med fredningen, at arealerne i zone 2 ikke må tilplantes med træer o.l., bør dette også fremgå af § 4.

Assens Kommune anmoder om at "...herunder drænledninger, ..." udgår af afsnit Zone 1 i fredningsbestemmelsens § 5 for at sikre fundlagene med udtørring.

Naturklagenævnets afgørelse

I sagens behandling herunder besigtigelse og det offentlige møde den 19. maj 2008 har deltaget 9 af Naturklagenævnets 10 medlemmer: Bent Jacobsen (formand), Marie-Louise Andreasen, Martin Glerup, Leif Hermann, Inger Støjberg, Vibeke Peschardt, Anders Stenild, Poul Søgaard og Jens Vibjerg.

Naturklagenævnet har ved anden afgørelse af d.d. truffet afgørelse om erstatning for fredningen.

Naturklagenævnet udtaler enstemmigt:

Det tiltrædes, at der gennemføres fredning efter naturbeskyttelseslovens kapitel 6 til sikring af Saruppladsens fundlag fra yngre stenalder mod nedbrydning. Fredningsnævnets afgrænsning af området tiltrædes, således at fredningen omfatter de på kortbilag 1 viste arealer.

Naturklagenævnet stadfæster fredningens bestemmelser, dog med følgende ændringer: I § 4, under zone 2 tilføjes: "Arealerne må ikke springe i skov, og tilplantning med flerårige landbrugsafgrøder som juletræer, pyntegrønt eller lignende må ikke finde sted."

Assens Kommunes foreslåede ændring af teksten til § 5 (zone 1) tiltrædes, således, at ” ...herunder drænledninger, ...” udgår af § 5.

Bestemmelsen i § 6 om naturpleje og naturgenopretning omskrives, således at bestemmelser om arealernes drift alene fremgår af § 4.

Idet fredningsnævnets afgørelse af 29. december 2006 ophæves, fastsættes herefter følgende fredningsbestemmelser for det område, der er vist på vedhæftede fredningskort:

Fredningsbestemmelser

§ 1. Fredningens formål

Fredningen har til formål

1. at bevare nationale og internationale arkæologiske værdier ved at sikre områdets fundlag fra yngre stenalder mod nedbrydning samt
2. at sikre adgang til naturpleje og
3. formidling af områdets natur- og kulturhistorie til offentligheden.

§ 2. Fredningsområdet

Fredningsarealet omfatter i alt 38,51 ha. Arealet inddeles ved fredningen i 3 zoner, som fremgår af fredningskortet.

Zone 1 på 10,7 ha, omfatter den centrale del af området, hvor Saruppladserne Sarup I og Sarup II er beliggende.

Zone 2 på ca. 27 ha, omfatter de omgivende arealer, hvor et betydeligt fundpotentiale er konstateret.

Zone 3 på ca. 0,9 ha, omfatter have, gårdsplads og udenomsarealer ved eksisterende ejendomme inden for zone 1 og 2.

§ 3. Jordbearbejdning og terrænændringer

Zone 1

Der må ikke ske jordbearbejdning af nogen art. Dog kan overfladisk jordbehandling (let harvning) finde sted i forbindelse med udlæg af omdriftsarealer til græs og omlægning af eksisterende græsarealer.

Jordbearbejdning i hele pløjelaget, som f.eks. ved sædvanlig pløjning, hævning, fræsning, grubning, stenstrengslægning og lignende, må ikke finde sted.

Der må ikke foretages gravning, opfyldning, deponering eller anden terrænregulering, som f.eks. anlæggelse af veje og stier.

Der må ikke ske udnyttelse af råstofforekomster i jorden.

Nydræning må ikke finde sted. Eventuelle eksisterende dræn skal afbrydes for at sikre fundlaget mod udtørring og iltning. Dette udføres i så fald af plejemyndigheden for fredede områder. Det skal ske med mindst muligt indgreb i terræn og under overvågning af en uddannet arkæolog ansat ved et statsanerkendt museum.

Zone 2

Fredningen er ikke til hinder for fortsat landbrugsdrift med sædvanlig jordbehandling i muldlaget (herunder stenstrengslægning).

Jordbearbejdning under muldlaget, eksempelvis i form af dybdepløjning, grubning, sporløsning, dyb stenstrengslægning eller lignende må ikke finde sted.

Nydræning er ikke tilladt, men vedligeholdelse af eksisterende dræn kan ske på betingelse af arkæologisk overvågning ved en uddannet arkæolog ansat ved et statsanerkendt museum.

Hvis det kan dokumenteres, at afbrydelsen af dræn i *zone 1* forringer afvandringsforholdene i *zone 2*, kan fredningsnævnet på samme vilkår tillade en omlægning af eksisterende dræn i *zone 2*.

Zone 3

Sædvanlig jordbearbejdning i forbindelse med have dyrkning, herunder plantning af træer og buske, kan fortsætte uændret.

Fredningen er ikke til hinder for vedligeholdelse af veje og pladser med eventuel pålægning af materialer.

Niveausenkning og afgravning af terræn må kun finde sted med fredningsnævnets forudgående tilladelse og under overvågning af en uddannet arkæolog ansat ved et statsanerkendt museum.

§ 4. Arealernes drift

Zone 1.

Arealerne skal drives som vedvarende græsarealer.

Arealer, som er i omdrift, skal omlægges til vedvarende græs. Omlægningen kan afvente, at afgrøder, som er udsået ved fredningsforslagets bekendtgørelse, afhøstes.

Marker, som ved fredningsforslagets bekendtgørelse henligger med græs, skal fortsat drives ved afgræsning eller høslæt.

Omlægning må ikke ske oftere end hvert 5. år. I forbindelse hermed kan der ske jordbearbejdning i overfladen. Sædvanlig jordbearbejdning af hele muldlaget må ikke finde sted.

Arealer i zone 1 må ikke gødskes eller sprøjtes med herbicider eller pesticider.

Arealerne må ikke springe i skov, og tilplantning må ikke finde sted, heller ikke med flerårige landbrugsafgrøder som juletræer, pyntegrønt eller lignende. Der må ikke etableres nye læhegn, men eksisterende kan plejes og opretholdes.

Arealerne må ikke anvendes til hjortefarme, strudsefarme og lignende, som kræver usædvanlige hegn. Der må ikke opdrættes frilandsgrise og opstilles farehytter.

Fredningen er ikke til hinder for bibeholdelse, udskiftning eller nyopsætning af fornødent sædvanligt landbrugshegn til brug for kreaturgræsning.

Zone 2

Hidtidig landbrugsdrift kan fortsætte med de begrænsninger, som fremgår af § 3.

Arealerne må ikke springe i skov, og tilplantning med flerårige landbrugsafgrøder som juletræer, pyntegrønt eller lignende må ikke finde sted.

Zone 3

Hidtidig havedrift og arealpleje kan fortsætte med de begrænsninger, som fremgår af § 3.

§ 5. Byggeri, tekniske anlæg, oplag m.v.

Fælles for zone 1 og 2

Der må ikke opføres bygninger af nogen art, heller ikke landbrugsbygninger, skure, boder, jagtthytter og lignende. Dog kan efter fredningsnævnets beslutning med hensyn til placering og udformning opstilles eventuelt lovpligtigt læskur for græsningskreaturer.

Arealerne må ikke benyttes til etablering af sportsanlæg, campingpladser, skydebaner, motor- og cykelbaner, golfbaner eller andre rekreative anlægstyper i det åbne land.

Der må ikke etableres faste konstruktioner og tekniske anlæg som f.eks. vindmøller, biogasanlæg, transformatoranlæg, elmaster eller lignende, og arealet må ikke krydses af veje og luftledninger eller jordkabler til el, rørledninger til vand-, kloak- eller naturgasforsyning eller lignende.

Der må ikke anbringes campingvogne eller lignende, og teltslagning må ikke finde sted.

Zone 1

Placeringen af eventuelle eksisterende nedgravede ledninger på fredningsarealet skal oplyses til plejemyndigheden ved fredningens ikrafttræden, bilagt kortmateriale. Opgravning og vedligeholdelse af sådanne ledninger kan finde sted på betingelse af overvågning ved en uddannet arkæolog ansat ved et statsanerkendt museum.

Det er ikke tilladt at oplægge depoter, hverken varige eller midlertidige.

Zone 2

Placeringen af eventuelle eksisterende jordledninger skal oplyses til plejemyndigheden ved fredningens ikrafttræden, bilagt kortmateriale. Opgravning ved vedligeholdelse af sådanne ledninger kan finde sted under arkæologisk overvågning, jf. zone. 1.

Nyanlæg af nødvendige private forsyningsledninger til el, vand og kloak kan finde sted efter godkendelse i fredningsnævnet på betingelse af, at arbejdet overvåges af en uddannet arkæolog ansat på et statsanerkendt museum.

Det er ikke tilladt at oplægge varige depoter.

Zone 3

Udvidelse af og tilbygning til eksisterende bygninger kan finde sted efter fredningsnævnets forudgående tilladelse og under forudsætning af, at gravearbejder overvåges af en uddannet arkæolog ansat på et statsanerkendt museum.

§ 6. Naturpleje og naturgenopretning*Fælles for zone 1 og 2*

Plejemyndigheden – Assens Kommune – gennemfører pleje i henhold til miljøministeriets bekendtgørelse nr. 1604 af 20. november 2006 eller senere ændringer til opfyldelse af fredningens formål.

Hvis ejerne ikke selv ønsker at udføre plejen, kan plejemyndigheden helt eller delvist udføre denne. I så fald udarbejder plejemyndigheden en plejeplan, der sendes til og forhandles med ejerne. Plejen sker uden udgift for ejer.

Zone 1

Hvis ejerne opgiver driften af arealerne, overtager plejemyndigheden, som led i plejen, driften af arealerne i overensstemmelse med bestemmelserne i § 4, herunder afbrydning af eksisterende dræn eller lignende tilbageførsel af arealet til en tidligere tilstand, jf. § 3, zone 1.

Zone 2 og 3

Hvis ejeren opgiver driften af omdriftsarealerne i zone 2 samt arealerne i zone 3, har plejemyndigheden ret til at overtage drift og pleje.

§ 7. Arkæologiske undersøgelser

Fredningsnævnet kan efter indstilling fra Kulturarvsstyrelsen tillade, at der foretages arkæologiske undersøgelser og udgravninger med et nærmere specificeret videnskabeligt formål.

Metaldetektorer må kun anvendes på fredningsarealet i forbindelse med sådanne undersøgelser.

§ 8. Formidling og offentlig adgang

Efter fredningsnævnets godkendelse af omfang og udformning indrettes der information, formidling og publikumsfaciliteter på arealet ved Kirkemarken (jf. fredningskort).

Indretning og drift varetages af plejemyndigheden for fredede områder. Den faglige udformning af informationsmaterialer sker i samarbejde med Moesgaard Museum og det lokale statsanerkendte museum.

Eventuelle indgreb i terræn i forbindelse med indretningen skal begrænses mest muligt og overvåges af en uddannet arkæolog ansat på det ansvarlige statsanerkendte museum.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan lejes naboarealer til udvidelse af informations- og formidlingsfaciliteter.

Fredningen er ikke til hinder for, at der etableres en vandresti langs Haarby A.

§ 9. Dispensation

Fredningsnævnet kan efter naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, meddele dispensation fra ovenstående fredningsbestemmelser, når det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

På Naturklagenævnets vegne

Bent Jacobsen

Viceformand

Afgørelsen er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. naturbeskyttelseslovens § 82. Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. lovens § 88, stk. 1.

Fortegnelse
Over matrikelnumre, der helt eller delvist er omfattet af Naturklagenævnets
afgørelse af 31. juli 2009.

Haarby By, Haarby

Matr.nr. 13f, 27e, 27i, 27o, 27æ, 27ø, og 7000r.

Sarup By, Haarby

Matr.nr. 2a, 2c, 2f, 2i, 2m, 2q, 17a og 17c.

Højsgård, Haarby

Matr.nr. 1g.

Strandby By, Haarby

Matr.nr. 1b.